

بررسی توصیفی مقالات تطبیقی در نشریه هنرهای زیبا - هنرهای تجسمی (هنرهای زیبا سابق) از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ شمسی

بهمن فیزایی^۱، ساسان سامانیان^۲، اصغر حاجی محمدی^۳

^۱استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

^۲استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

^۳دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۱۱/۲۳، تاریخ پذیرش نهایی: ۹۸/۱/۲۱)

چکیده

علیرغم عادی بودن بررسی دوره‌ای نتایج تحقیقات علمی در بیشتر رشته‌های علمی، متأسفانه این مهم در میان تولیدات علمی شاخه هنر، بسیار ناچیز است. بررسی مقالات نشریه هنرهای زیبا-هنرهای تجسمی (هنرهای زیبا سابق)، به عنوان یکی از قدیمی‌ترین نشریات علمی-پژوهشی حوزه هنرهای تجسمی، می‌تواند نمودی از فعالیت‌های علمی این حوزه را به نمایش بگذارد. هدف از این پژوهش، ارائه تصویری از وضعیت «مطالعات تطبیقی هنر» برای برنامه‌ریزی بهتر پژوهش‌های آینده در این حیطه است. سؤال اصلی این است که وضعیت مقالات علمی-پژوهشی در حوزه «مطالعات تطبیقی هنر» مندرج در نشریه هنرهای زیبا-هنرهای تجسمی، چه نتایجی را نشان می‌دهد؟ روش تحقیق از نوع بررسی کمی و توصیفی-تحلیلی مقایسه‌ای است. جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از منابع متنی و تصویری انجام شده است. جامعه آماری، کلیه مقالات چاپ شده در نشریه هنرهای زیبا-هنرهای تجسمی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ است. براین اساس، از مجموع ۲۴۴ مقاله چاپ شده در ۷ دوره و ۲۸ شماره این نشریه طی ۷ سال، تعداد ۱۷۳ مقاله در دسته مقالات مطالعات تطبیقی قرار گرفتند. نتایج این پژوهش حاکی از این است که سیر موضوعی این‌گونه مقالات روندی روبه‌رشد و دارای نوعی ثبات قابل قبول است. این پژوهش، نشان‌دهنده بستر خام تحقیقات بین‌رشته‌ای است و به پژوهندگان پیشنهاد دارد که به مقالات بین‌رشته‌ای توجه بیشتری نشان دهند.

واژه‌های کلیدی

مطالعات تطبیقی، نشریه هنرهای زیبا-هنرهای تجسمی، مقالات علمی پژوهشی، تحقیقات میان رشته‌ای.

مقدمه

مشخص در حیطه مضمونی، محتوایی و شکلی که تشخیص چستی و چگونگی انجام تحقیق تطبیقی را بیان کند، برداشت. برای توسعه و ساختاربخشی تحقیقات در حوزه «مطالعات تطبیقی هنر»، لازم است مشکلات و کمبودهای پژوهشی در این زمینه، به لحاظ کمی، بررسی و ارزیابی شود که لازمه آن، داشتن تصویری واضح از وضعیت موجود است. همچنین نتایج چنین تحقیقاتی می‌تواند اطلاعات لازم را برای طراحی چشم‌اندازهای میان‌مدت و بلندمدت و ایجاد ارتباط سازنده و بویا میان ارکان مختلف اثرگذار در تولید علم، در اختیار سیاست‌گذاران پژوهش و پژوهشگران قرار دهد. به‌رغم رشد کمی انتشار مقالات حوزه «مطالعات تطبیقی هنر» در دهه اخیر، به ارزیابی و نقد آنها توجه کافی نشده است.

در طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶، تقریباً هیچ بررسی از وضعیت علم‌سنجی و تحلیل نتایج انتشار مقالات علمی در نشریات هنری انجام نشده و معدود مقالات تحلیلی هم، به بررسی کیفی و به صورت کلی به این مسئله پرداخته است. در بیشتر رشته‌های علمی، مسئله بررسی نتایج تحقیقات علمی در دوره‌های مشخص، تقریباً به صورت امری عادی است. هدف از این پژوهش، ارائه تصویری از وضعیت مقاله‌نویسی علمی در حوزه مطالعات تطبیقی برای برنامه‌ریزی بهتر پژوهش‌های آینده در این حیطه است. مقاله حاضر بر آن است تا ضمن بررسی مهم‌ترین رویکردهای پژوهشی مقالات تطبیقی در بازه ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ شمسی در نشریه علمی پژوهشی هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی، فراوانی مقالات منتشرشده را بر اساس شیوه‌های تطبیقی طولی، عرضی، مضمونی، فرم و نقش و میان‌رشته‌ای دسته‌بندی کند و تصویری از روند مطالعات تطبیقی هنر در این نشریه ایجاد نماید.

این پژوهش درصدد یافتن پاسخ این سؤال اصلی است: توصیف وضعیت و روند موضوعی مقالات علمی - پژوهشی در حوزه «مطالعات تطبیقی هنر» مندرج در نشریه هنرهای تجسمی (هنرهای زیبا) چه نتایجی را نشان می‌دهد؟ در این راستا، سؤالات ذیل مطرح می‌شود:

۱. روند رشد مقالات «مطالعات تطبیقی هنر» در هر یک از شیوه‌های پنج‌گانه طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ چگونه بوده است؟
۲. اولویت‌ها، تعداد، میزان تحصیلات نویسندگان، روند موضوع مقالات تطبیقی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ به چه صورت بوده است؟

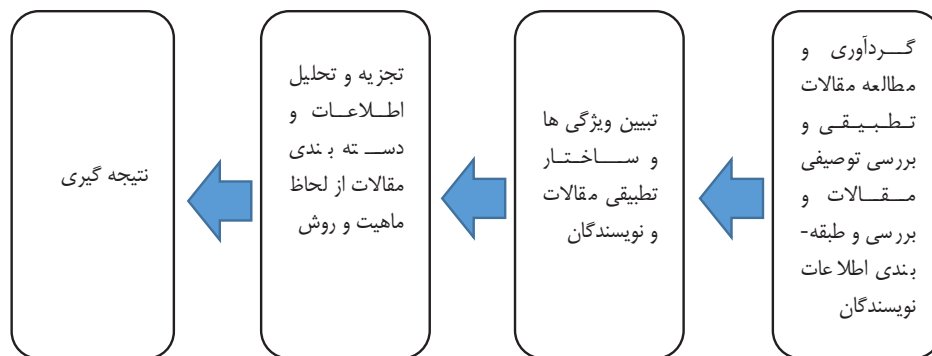
اهمیت «مقایسه» در ذهن انسان، برای یادگیری و فهم بهتر او از جهان پیرامون، جایگاه مطالعات تطبیقی در حوزه پژوهش را به امری بدیهی تبدیل کرده است. «این روش، از قدیمی‌ترین روش‌ها در علوم است که درصدد فهم مشابهت‌ها و تفاوت‌ها از طریق تطبیق و مقایسه است. هدف شناسایی تفاوت‌ها در بین دستگاه‌ها و رخدادها و بررسی تأثیر این تفاوت‌ها بر پاره‌ای از پدیده‌های مشاهده‌شده در درون این دستگاه‌هاست» (غفاری، ۱۳۸۸، ۱۴). گستردگی و اهمیت جایگاه مطالعات تطبیقی در علوم مختلف، سبب رشد این گونه مطالعات شده است. تحلیل تطبیقی را می‌توان توصیف و بیان شباهت‌ها و تفاوت‌های موقعیت‌ها یا نتایج در بین مفاهیم با مقیاس بزرگ مانند مناطق، ملل، جوامع، دانش‌ها و فرهنگ‌های مختلف در نظر گرفت. این امر، افزایش مطالعات تطبیقی در فضاهای دانشگاهی و به تبع آن نشریات علمی-پژوهشی را در سطح جهان سبب شده است. طی دو دهه‌ی قبل در کشور ایران نیز پژوهش در حوزه مطالعات تطبیقی و همچنین ایجاد نشریات علمی-پژوهشی از رشد فزاینده‌ای برخوردار بوده است که این امر، حوزه هنرهای تجسمی را نیز با شدتی به مراتب کمتر، شامل می‌شود.

عموماً پژوهش‌هایی زیرعنوان «مطالعات تطبیقی هنر» قرار می‌گیرند، که به نوعی، مقایسه و یا مقابله موضوعات هنری در آنها محوریت دارد و نسبت‌ها، تأثیرگذاری‌ها، تبادلات و روابط میان هنرها و آثار هنری مختلف، هنرمندان، سبک‌ها و جنبش‌های هنری و غیره را، از مناظر مختلف، بررسی می‌کنند. استقبال بسیاری از دانشجویان و پژوهش‌گران رشته‌های مختلف هنری از مطالعات تطبیقی هنر در قالب مقاله، پایان‌نامه و کتاب، نیاز به تحقیق و پژوهش در زمینه شناخت ساختار، ضرورت و پیشینه مطالعات تطبیقی به خصوص در حوزه هنر را نشان می‌دهد. «این در حالی است که کیفیت و سابقه کاربست این شیوه تحقیقاتی در میدان هنرها، نیاز به پژوهش‌های دامنه‌دار و گسترده دارد» (صبغیان و سید احمدی زاویه، ۱۳۹۲، ۵). گرچه منابع مشخص و ساختارمند زیادی که حیطه‌ها و مبانی مطالعات تطبیقی در حوزه هنر را تعریف کند، وجود ندارد، ولی حجم بالای پایان‌نامه‌ها، تحقیقات کلاسی و مقالات در زمینه هنر تطبیقی که به خصوص در سال‌های اخیر در دانشگاه‌های ایران رو به افزایش گذاشته است، این امکان را پدید می‌آورد که بتوان قدم‌هایی برای ساختاربندی و تدوین مبانی

روش تحقیق

هنرهای تجسمی، به مقایسه و طبقه‌بندی و تحلیلی کلی از روند مطالعات تطبیقی در این نشریه پرداخته می‌شود. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه مقالات چاپ‌شده در نشریه هنرهای تجسمی

روش تحقیق در این مقاله توصیفی-تحلیلی است. جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از منابع متنی و تصویری انجام شده است. در این پژوهش، با بررسی سیر تحول مقالات چاپ‌شده در نشریه

از بهار ۱۳۹۰ تا زمستان ۱۳۹۶ است که اطلاعات لازم از طریق پرتال نشریه جمع آوری شده است. شیوه انتخاب مقالات به دو صورت بوده است. ابتدا مقالات براساس «عنوان» و قید واژه «تطبیقی» و «مقایسه ای» در عنوانین انتخاب شده و سپس براساس «ماهیت و روش» و با مطالعه متن مقالات و استفاده از انواع روش های مقایسه، انتخاب و طبقه بندی شدند. براساس جامعه آماری، از مجموع ۲۴۴ مقاله چاپ شده در ۷ دوره و ۲۸ شماره این نشریه طی ۷ سال، تعداد ۱۷۳ مقاله در دسته مقالات مطالعات تطبیقی قرار می گیرند. مقالات تطبیقی از لحاظ ماهیت و روش در پنج گروه طولی، عرضی، مضمونی، فرم و نقش و میان رشته ای دسته بندی می شوند.

پیشینه ی تحقیق

ذکرگو (۱۳۸۱) در مقاله ی تأملاتی بنیادین در مطالعات تطبیقی، به بررسی و طبقه بندی ساختار مطالعات تطبیقی هنر پرداخته و با ذکر مثال هایی، تحقیقات تطبیقی هنر را در ۵ شیوه تطبیق طولی، عرضی، موضوعی، فرم و نقش و میان رشته ای تقسیم بندی است. غفاری (۱۳۸۸) در مقاله ی منطق پژوهش تطبیقی، به بیان منطق پژوهش تطبیقی پرداخته و ماهیت این نوع تحقیق را، توصیفی، تبیینی و تحلیلی بیان نموده، اشاره دارد که روش تطبیقی، به همان میزان که نیازمند دانش تکنیکی به لحاظ روش شناختی است، نیازمند دانش نظری هم هست. صباغیان و سیداحمدی زاویه (۱۳۹۱) در مقاله ی درآمدی بر مطالعات تطبیقی هنر در مقام یکی از گونه های مطالعاتی حوزه پژوهش هنر، مطالعات تطبیقی هنر را از دیدگاه شناخت شناسی مورد بررسی قرار داده و به تفاوت شناخت شناسی تطبیقی با شناخت شناسی علمی پرداخته اند و به لزوم تحقیقات تطبیقی و جایگاه آن در جامعه جهانی امروز اشاره داشته اند. علوی زاده (۱۳۹۴) در مقاله ی بررسی انتقادی مقالات ادبیات تطبیقی در ایران در دهه هشتاد، به بررسی منابع مورد استفاده در مطالعات تطبیقی پرداخته و بر ضرورت بومی سازی گرایش ادبیات تطبیقی در ایران و هماهنگ کردن آن با نیازهای ادبی و فرهنگ جامعه ی ایرانی بیش از پیش تاکید داشته است. همچنین بمانیان، ابافت یگانه و نادری (۱۳۸۷) در مقاله ی ارزیابی کمی و کیفی نشریه هنرهای زیبا طی دوره ۱۲ ساله (بهار

۱۳۷۶ تا بهار ۱۳۸۷)، کلیه مقالات این نشریه را ارزیابی نموده و سیر رشد کمی و کیفی مقالات نشریه را صعودی دانسته اند و به افول پژوهش های تاریخی و ظهور روش تحلیل محتوا اشاره دارند. علی نژاد چمازکنی (۱۳۹۳) در مقاله ی تحلیل استنادی مقالات مجله مطالعات ادبیات تطبیقی، ارزیابی و تحلیل استنادی مجله مطالعات ادبیات تطبیقی را طی سال های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ انجام داده و مقالات را از لحاظ نسبت نویسنده به مقاله، فردگرایی نویسندگان، درصد استناد به مقالات مجله، الگوی مشارکت نویسندگان و منابع و مآخذ، بررسی کرده است. علی رضا انوشیروانی (۱۳۸۹) در مقاله ی ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران، به جلب توجه سیاست گذاران ادبی و هنری کشور به ضرورت توسعه ی این شاخه از دانش بشری در ایران پرداخته است. احد فرامرزی قراملکی (۱۳۸۸) در کتاب روش شناسی مطالعات دینی، مطالعه تطبیقی و خصوصیات آن را توضیح داده است. پژوهش حاضر نیز علاوه بر تحلیل استنادی، به بررسی کمی به لحاظ ماهیت و روش مقالات چاپ شده در نشریه هنرهای تجسمی با محوریت مطالعات تطبیقی هنر در طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ می پردازد.

لزوم بررسی دوره ای پژوهش ها در علوم مختلف

بررسی دوره ای پژوهش های انجام گرفته در این حیطه (همانند سایر حوزه های علم، که امری مرسوم است)، چه به صورت توصیفی و کمی (که هدف این تحقیق است) و چه به صورت کیفی و تحلیل محتوا، می تواند به ساختارمندی تحقیقات آینده در این حوزه کمک شایانی کند. برای کسب اطلاعات از شرایط حال حاضر تحقیقات در حوزه ی «مطالعات تطبیقی هنر»، لازم است پژوهشی در این زمینه انجام شود. یکی از مواردی که می تواند شروع خوبی برای این روند باشد، بررسی مقالات چاپ شده در نشریات علمی- پژوهشی حوزه هنرهای تجسمی است. نتایج چنین تحقیقاتی، می تواند اطلاعات لازم را برای طراحی چشم اندازهای میان مدت و بلندمدت و ایجاد ارتباط سازنده و بویا میان ارکان مختلف اثرگذار در تولید علم، در اختیار سیاست گذاران پژوهش و پژوهشگران قرار دهد. یکی از مهم ترین نشریات علمی- پژوهشی حوزه هنرهای تجسمی، «نشریه هنرهای تجسمی» وابسته به دانشگاه تهران

در ۷ دوره و ۲۸ شماره، ۲۴۴ مقاله چاپ شده است. از این تعداد، ۱۷۳ مقاله تطبیقی بوده است. همان طور که از جدول ۱ پیداست، سهم مقالات تطبیقی در طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، دارای ثبات نسبی

جدول ۲- جدول مشارکت نهادهای علمی و مراکز دانشگاهی در تولید مقالات نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی.

درصد	سهم تولید	نهادهای علمی
۲۲٪	۷۴	دانشگاه تهران
۱۲٪	۴۰	دانشگاه تربیت مدرس
۱۱٪	۳۸	دانشگاه هنر اصفهان
۹٪	۳۰	دانشگاه هنر
۸٪	۲۷	دانشگاه الزهرا
۶٪	۲۲	دانشگاه شاهد
۶٪	۲۰	مجموعه دانشگاه آزاد اسلامی
۳٪	۱۱	دانشگاه هنر اسلامی تبریز
۲٪	۸	دانشگاه سیستان و بلوچستان
۲٪	۶	دانشگاه بوعلی سینا
۲٪	۶	دانشگاه شیراز
۲٪	۶	دانشگاه محقق اردبیلی
۱٪	۵	دانشگاه کاشان
۱٪	۴	دانشگاه سوره
۱٪	۴	دانشگاه مازندران
۱٪	۳	دانشگاه شهرکرد
۱٪	۳	دانشگاه علامه طباطبایی
۱٪	۳	دانشگاه هنر شیراز
۵٪	۱۶	سایر دانشگاه های دولتی
۲٪	۶	دانشگاه پیام نور و موسسات نیمه دولتی
۳٪	۹	نهادهای غیر دانشگاهی
۱۰۰٪	۳۴۱	جمع کل

است که از سال ۱۳۹۰ به صورت مستقل از نشریه «هنرهای زیبا» دانشگاه تهران شروع به کار کرد و در طی ۷ سال گذشته، به صورت مستمر به چاپ رسیده است.

نشریه هنرهای تجسمی و حوزه مطالعات تطبیقی^۱

نشریه هنرهای زیبای دانشگاه تهران، از سال ۱۳۷۴ شروع به کار کرد (البته پیش از سال ۱۳۷۴ نیز در دهه ۶۰ شماره هایی به صورت پراکنده از این نشریه منتشر شده است)، و در نیمه دوم سال ۱۳۸۸ به سه نشریه اختصاصی تقسیم شد: «نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی»^۲، «نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی»^۳ و «نشریه هنرهای زیبا- هنرهای نمایشی و موسیقی»^۴. در پرتال این نشریه، در بخش اهداف قید شده است: «هدف نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی، انتشار نتیجه پژوهش ها و تجربه های علمی در زمینه های هنرهای تجسمی است»^۵. درجه علمی این نشریه علمی- پژوهشی^۶ است.

بانک ها و نمایه نامه ها^۷

۱. نشریه هنرهای زیبا از تاریخ ۸۲/۵/۳ در نمایه بین المللی Ulrich's Periodical Directory ایندکس شده است.
 ۲. نشریات هنرهای زیبا در پایگاه استنادی علوم کشورهای اسلامی^۸ ISC نمایه می شوند. همچنین در این پایگاه دارای ضریب تأثیر IF است.
 ۳. نشریات هنرهای زیبا در پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۹ نمایه می شوند.
 ۴. نشریات هنرهای زیبا در پایگاه نشریات Magiran نمایه می شوند.
- در این نشریه، در طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶، به صورت پیاپی

جدول ۱- جدول فراوانی / تعداد / درصد مقالات تطبیقی نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی براساس سال تولید مقاله.

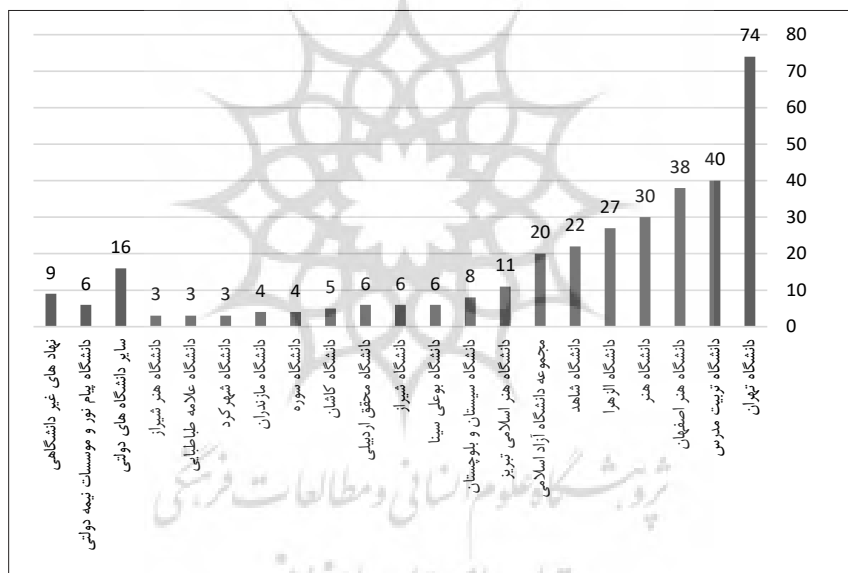
سال انتشار	تعداد مقالات در هر سال	تعداد دوره در هر سال	تعداد شماره در هر سال	تعداد مقالات تطبیقی	با عنوان تطبیقی	با ماهیت تطبیقی	درصد مقالات تطبیقی به کل
۱۳۹۰	۳۲	۱	۴	۲۳	۲	۲۱	۱۳/۳٪
۱۳۹۱	۳۲	۱	۴	۲۱	۳	۱۸	۱۲/۱٪
۱۳۹۲	۳۲	۱	۴	۲۵	۶	۱۹	۱۴/۵٪
۱۳۹۳	۳۲	۱	۴	۱۹	۳	۱۶	۱۱٪
۱۳۹۴	۳۲	۱	۴	۲۲	۳	۱۹	۱۲/۷٪
۱۳۹۵	۳۶	۱	۴	۲۳	۱	۲۲	۱۳/۳٪
۱۳۹۶	۴۸	۱	۴	۴۰	۶	۳۴	۲۳/۱٪
جمع کل	۲۴۴	۷	۲۸	۱۷۳	۲۴	۱۴۹	۱۰۰٪

مقاله به صورت فردی، ۶۳ مقاله مشارکت دو نفره، ۲۶ مقاله با مشارکت سه نویسنده و ۶ مقاله با مشارکت چهار نویسنده تولید شده است. بیشترین همکاری در بین استادیاران و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری بوده است. جدول ۳، تعداد و الگوی مشارکت و رتبه علمی مولفین در تالیف مقالات را نشان می‌دهد. بیشترین مقالات در تیم‌های دو نفره و کمترین مقالات در تیم‌های ۴ نفره وجود داشته است. ۱۱ نویسنده جزء پرتولیدترین نویسندگان بوده‌اند. بیشترین درجه علمی این نویسندگان دانشجویان و استادیار، هریک با ۱۴ مقاله بوده است. رتبه بعدی به استاد و مدرک دکترا اختصاص دارد. جدول ۴ و نمودار ۲، جدول و نمودار پرتولیدترین نویسندگان را نشان می‌دهد.

مطالعات تطبیقی

احد فرامرز قراملکی در کتاب روش‌شناسی مطالعات دینی، مطالعه تطبیقی را مقایسه دو یا چند مورد، موضوع یا مساله در

بوده است. سال ۱۳۹۶ هم با افزایش تعداد مقالات هر شماره از ۸ مقاله به ۱۲ مقاله روبرو هستیم و هم با استقبال نویسندگان از مقالات تطبیقی. مقالات تطبیقی در سال ۱۳۹۶ رشد معناداری پیدا می‌کند. در انتشار مقالات تطبیقی طی ۷ سال، ۵۴ دانشگاه و ۱۱ نهاد غیردانشگاهی مشارکت داشته‌اند. در بین ۵۴ مورد دانشگاه، ۲۶ مورد دانشگاه دولتی، ۲۰ مورد دانشگاه آزاد اسلامی، و ۶ مورد دانشگاه پیام نور و سایر موسسات غیردولتی شرکت داشته‌اند. در بین نهادهای غیردانشگاهی، موزه آستان مقدس حضرت فاطمه معصومه (س) و موزه ملی ایران با دو مقاله، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری کشور متعلق به دانشگاه تهران، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، بنیاد دانشنامه نگاری ایران، پژوهشگاه باستان‌شناسی کشور، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، هر یک با یک مقاله، مشارکت داشته‌اند. براساس جدول ۲ و نمودار ۱، بیشترین مشارکت را دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه هنر اصفهان، دانشگاه هنر و دانشگاه الزهرا داشته‌اند. در تولید این ۱۷۳ مقاله، ۳۴۱ نویسنده مشارکت داشته‌اند. ۳۹

نمودار ۱- نمودار مشارکت نهادهای علمی و مراکز دانشگاهی در تولید مقالات نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی.

جدول ۲- جدول تعداد و الگوی مشارکت و رتبه علمی مولفین در تالیف مقالات گروهی.

تعداد نویسندگان مقالات	تعداد مقالات	استاد	دانشیار	استادیار	هیئت علمی	دکترا	دانشجوی دکتری	مربی / مدرس / کارشناس	کارشناس ارشد	کارشناسی ارشد	دانشجوی	جمع کل
۱	۷	۷	۱۵	۷	۴	۴	۳	۱	۷	۱	۱	۴۹
۲	۳	۳	۲۶	۲۲	۱۴	۱	۲۶	۴	۳۹	۱۵	۱۵	۱۴۹
۳	۴	۴	۱۴	۲۸	۸	۰	۱۹	۲	۱۶	۵	۵	۹۶
۴	۱	۱	۲	۹	۱	۰	۵	۱	۵	۰	۰	۲۴
جمع کل	۱۷۳	۱۵	۴۷	۷۴	۳۰	۴	۵۳	۷	۶۷	۲۱	۲۱	۳۱۸
جمع کل نویسندگان						۳۱۸						

تطبیقی هنر، دسته‌بندی است که دکتر امیرحسین ذکرگو در مقاله‌ی تأملاتی بنیادین در مطالعات تطبیقی، انجام داده که در این پژوهش، ملاک بررسی مقالات بوده است. طبق این تعریف، مقالات تطبیقی را از لحاظ ماهیت و روش می‌توان در پنج گروه طولی، عرضی، مضمونی، فرم و نقش و میان‌رشته‌ای، دسته‌بندی کرد.

ساختار مطالعات تطبیقی

تطبیق طولی یا تسلسل تاریخی^۱

نزدیک‌ترین نوع تحقیق به شیوه‌های مطالعات تاریخ هنر است. در این شیوه، سیر تحول موضوع در بستر تاریخ مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. کلیدواژه «سیر»، یکی از راه‌های شناخت این نوع از تحقیقات است. از این‌گونه تحقیق از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶، مجموعاً ۲۳ مقاله در نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی چاپ شده است که ۱۳٪ کل مقالات تطبیقی را در بر می‌گیرد.

تطبیق عرضی یا برش تاریخی^۲

در این روش، مقطعی از تاریخ و موضوعی محدود در زمینه هنر انتخاب شده، موضوع در دو یا چند فرهنگ، تمدن با منطقه مورد بررسی قرار می‌گیرد. «مزیت تطبیق عرضی این است که تحولات هنری دو یا چند جامعه را همزمان مورد بررسی قرار می‌دهد» (ذکرگو، ۱۳۸۱، ۱۶۶). محدوده‌ی زمانی و تاریخی، ملاک اصلی این روش است و راه تشخیص آن، از تطبیق موضوعی در همین نکته است. از این‌گونه پژوهش از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶، جمعاً ۲۳ مقاله در نشریه هنرهای تجسمی چاپ شده است که ۱۳٪ کل مقالات تطبیقی را در بر می‌گیرد.

دامنه‌ای مشخص و برای کشف نقاط اشتراک و اختلاف آنها، برای رسیدن به هدف تحقیق تعریف می‌کند. «تطبیق، روشی است که در سایر شاخه‌های دانش بشری - اعم از علوم انسانی و علوم دقیق - مانند اقتصاد تطبیقی، آموزش و پرورش تطبیقی، حقوق تطبیقی، زبان‌شناسی تطبیقی، اسطوره‌شناسی تطبیقی، فلسفه‌ی تطبیقی، مطالعات تطبیقی ادیان، عرفان تطبیقی، آناتومی تطبیقی و پزشکی تطبیقی نیز متداول است» (انوشیروانی، ۱۳۸۹، ۱۲). در مطالعات تطبیقی، نباید تنها مقایسه کردن هدف پژوهشگر باشد، بلکه باید از یافتن شباهت‌ها و اختلاف‌ها، به ملاک تشابه یا اختلاف رسیده و براساس آن مسأله‌ای حل شود. یک پژوهش تطبیقی باید هدف از مقایسه خود را مشخص، دامنه تطبیق و مقایسه خود را تعریف و مسأله تحقیق را به صورت واضح بیان کند. در غیر این صورت، یا از حوزه تطبیق خارج می‌شود و یا به ابهام منتهی می‌شود. طبقه‌بندی و تفکیک شیوه‌های مختلف تطبیق در رشته‌های مختلف هنری، شباهت‌ها و تفاوت‌های مخصوص به خود را دارد. به همین خاطر نمی‌توان به سادگی انواع مدل‌های تطبیقی را برای هر رشته‌ای مورد استفاده قرار داد. یکی از معضلات بررسی و تحلیل کیفی مطالعات تطبیقی هنر، کمبود «طبقه‌بندی و تعریف مشخص» در این گونه تحقیقات است. طبقه‌بندی و تعریف مدل‌های مختلف مطالعات تطبیقی هنر به صورت ساختاری نظام‌مند و قابل استفاده برای عموم، نیازمند توجه سیاستگذاران و اساتید ماهر و مطلع در این رشته است. یکی از مدل‌های ساختاری ارائه شده در حوزه مطالعات

جدول ۴- جدول پرتولیدترین نویسندگان.

نویسنده	تعداد تالیف	درصد
حسن بلخاری قهی	۶	۳٪
ابوالقاسم دادور	۵	۳٪
صدرالدین طاهری	۵	۳٪
یعقوب آزند	۵	۳٪
سید محمد فدوی	۴	۲٪
سید هاشم حسینی	۴	۲٪
صداقت جبّاری کلخوران	۴	۲٪
محسن مرآتی	۴	۲٪
محمد خزایی	۴	۲٪
حسنعلی پورمند	۳	۲٪
ابوالفضل صادقی‌پور فیروزآباد	۳	۲٪
رضا افهمی	۳	۲٪
طیبه بهشتی	۳	۲٪
فریناز فریود	۳	۲٪
کامران افشار مهاجر	۳	۲٪
تعداد/درصد از کل مقالات	۵۹	۳۴٪

نویسندگان

نمودار ۲- نمودار پرتولیدترین نویسندگان.

تطبیق میان رشته‌ای^{۱۴}

گسترده‌ترین و دشوارترین گونه‌ی تحقیق تطبیقی، تحقیق میان رشته‌ای است. «این نوع تطبیق، بنیادی انتزاعی دارد. ذهن پژوهنده می‌بایست از ساحت‌های فرم و محتوا فراتر رود و این دو پدیده (فرم و محتوا) را در نظام و سیستمی انتزاعی و فراتر از حیطه محدود رشته‌های خاص هنری، ادراک نماید. این نگرش، حواس پنج‌گانه را به هم نزدیک می‌کند و قابلیت تبدیل یکی را به دیگری فراهم می‌آورد. قابلیت انطباق، درک و ارتباط «رنگ و آوا»، «فرم و رنگ»، «حجم و آوا»، «حرکت و رنگ»، «حرکت و آوا»، «فرم و آوا» از این مقوله است» (همان، ۱۳۸۱، ۱۷۱). همان طور که اشاره شد، این گونه‌ی تحقیقی، از سخت‌ترین و پیچیده‌ترین انواع تحقیقات تطبیقی است که نیاز به شناخت گسترده و همچنین تیمی کارآموده در رشته‌های مورد بحث دارد تا بتوانند به نتیجه مفید

جدول ۶- جدول تفکیک ساختاری مقالات تطبیقی به تفکیک سال انتشار.

شماره سال	طولی		عرضی		مضمونی		فرم و نقش		میان رشته‌ای	
	ماهیت و روش	عنوان	ماهیت و روش	عنوان	ماهیت و روش	عنوان	ماهیت و روش	عنوان	ماهیت و روش	عنوان
۱۳۹۰	۱	۳	۰	۰	۰	۵	۱	۱۲	۰	۱
۱۳۹۱	۰	۱	۲	۶	۰	۳	۰	۷	۱	۱
۱۳۹۲	۰	۳	۱	۰	۱	۹	۳	۷	۱	۰
۱۳۹۳	۰	۲	۰	۱	۱	۹	۲	۴	۰	۰
۱۳۹۴	۰	۴	۰	۱	۰	۸	۳	۶	۰	۰
۱۳۹۵	۰	۴	۱	۴	۰	۵	۰	۸	۰	۱
۱۳۹۶	۰	۵	۲	۵	۱	۱۲	۳	۹	۰	۲
جمع	۱	۲۲	۶	۱۷	۲	۵۱	۱۲	۵۳	۲	۶
جمع کل	۱۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۵۴	۶۵	۶۵	۸	۸
درصد	۱۳٪	۱۳٪	۱۳٪	۱۳٪	۱۳٪	۳۱٪	۳۸٪	۳۸٪	۵٪	۵٪

تطبیق مضمونی^{۱۲}

این سنخ تطبیق در برخی موارد، به تطبیق عرضی نزدیک می‌شود و با آن همپوشانی دارد اما در این پژوهش، محدودیت زمانی و تاریخی وجود ندارد. در «تطبیق مضمونی»، از یک مضمون یا مفهوم به فرم‌های منطبق به آن می‌رسیم. همپوشانی معنادار بین این گروه با تطبیق عرضی و فرم و نقش، دسته‌بندی را در بعضی موارد به سختی می‌اندازد. از این گونه پژوهش از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶، جمعاً ۵۴ مقاله در نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی چاپ شده است که ۳۱٪ کل مقالات تطبیقی را دربر می‌گیرد. به صورت کمی، این سه گونه تقریباً در سطح قابل قبول قرار دارند.

تطبیق فرم و نقش^{۱۳}

این نوع تطبیق که به نوعی مکمل تطبیق مضمونی محسوب می‌شود و در برخی ابعاد با آن تشابه و همپوشانی دارد، سیر حرکت از «فرم» به «مفهوم» است. در این نوع تطبیق، «اشکال موجود، مواد خام تحقیق هستند که پژوهشگر در فرآیند مطالعه و تطبیق آنها به مفاهیم، زمینه‌های اعتقادی - اجتماعی بروز آنها در قالب «فرم‌ها» و «نمادها» پی می‌برد» (همان، ۱۳۸۱، ۱۶۹). البته گاهی اوقات بنای تحقیق بر تطبیق فرم و نقش است اما به اجبار به فضای تاریخی مشخصی پرداخته می‌شود یا پرداخت موضوع گسترده‌ای را نیازمند است که تشخیص انواع، نیاز به تجربه و مهارت کافی دارد. از این گونه پژوهش از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶، جمعاً ۶۵ مقاله در نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی چاپ شده است که ۳۸٪ کل مقالات تطبیقی را دربر می‌گیرد. با توجه به زمینه تخصصی نشریه که هنرهای تجسمی است و ارتباط مستقیم با فرم و صورت دارد، بالاتر بودن آمار این گونه‌ی تحقیقی نیز پذیرفتنی است.

جدول ۵- جدول تفکیک ساختاری مقالات تطبیقی بر اساس روش بررسی.

شماره	روش تطبیق	تعریف مختصر روش مطالعه تطبیقی	فراوانی	درصد
۱	طولی	نزدیک‌ترین نوع به شیوه‌های مطالعات تاریخ هنر کلیدواژه «سیر»	۲۳	۱۳٪
۲	عرضی	بررسی موضوعی محدود در مقطعی از تاریخ، در دو یا چند فرهنگ، تمدن یا منطقه، محدوده زمانی و تاریخی ملاک اصلی این روش است	۲۳	۱۳٪
۳	مضمونی	همپوشانی با تطبیق عرضی عدم محدودیت زمانی و تاریخی حرکت از مضمون یا مفهوم به فرم	۵۴	۳۱٪
۴	فرم و نقش	مکمل تطبیق مضمونی حرکت از فرم به مضمون یا مفهوم اشکال موجود، مواد خام تحقیق	۶۵	۳۸٪
۵	میان رشته‌ای	گسترده‌ترین و دشوارترین گونه‌ی تحقیق تطبیقی دارای بنیادی انتزاعی فراتر از حیطه محدود رشته‌های خاص هنری مثال: ارتباط «رنگ و آوا»، «فرم و رنگ»، «حرکت و رنگ»، «حرکت و آوا» و «فرم و آوا»	۸	۵٪
	کل مقالات تطبیقی		۱۷۳	۱۰۰٪

دیگر انواع پژوهش‌ها، این‌گونه‌ی تحقیقی، کمترین آمار را دارد و می‌توان گفت که مهجور مانده است. جدول ۵، تفکیک ساختاری مقالات تطبیقی را نمایش می‌دهد.

جدول ۶، آمار مقالات تطبیقی به تفکیک ساختار و نوع و ماهیت را به صورت سالانه و درصد کل نمایش می‌دهد.

برسند. این شاید یکی از مهم‌ترین دلایل تعداد اندک این‌گونه تحقیقات در سطح کشور و به خصوص در شاخه‌های هنری باشد. از این نوع پژوهش از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶، جمعاً ۸ مقاله در نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی چاپ شده است که ۵٪ کل مقالات تطبیقی را دربر می‌گیرد. با توجه به آمار نشان داده شده به نسبت

نتیجه

۶۵ مقاله بررسی فرم و نقش و ۸ مقاله بررسی میان‌رشته‌ای است. ۳. بیشترین نوع مقالات تطبیقی این نشریه، از گونه‌ی تطبیق فرم و نقش بوده است. کمترین گونه هم مقالات بین‌رشته‌ای بوده است.

۴. تحقیق حاضر نشان‌دهنده‌ی همکاری و تعامل استادیاران و دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و دانشیاران و دانشجویان مقطع دکتری بوده است.

۵. این پژوهش نشان‌دهنده‌ی بسترخام و گسترده تحقیقات بین‌رشته‌ای است و به پژوهندگان پیشنهاد دارد که به مقالات بین‌رشته‌ای توجه بیشتری نشان دهند.

اهمیت و جایگاه مطالعات تطبیقی در بین پژوهش‌های علمی، ایجاب می‌کند تا به صورت دوره‌ای، به بررسی تحلیلی و علم‌سنجی، چه از نظر کمی و چه کیفی این‌گونه مقالات در حوزه هنر پرداخته شود. پژوهش حاضر، بررسی کمی این نوع تحقیق را در نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی دانشگاه تهران انجام داده است. نتایج این پژوهش نشان‌دهنده موارد زیر است:

۱. به صورت کلی، سیر موضوعی این‌گونه مقالات روندی رو به رشد داشته و دارای نوعی ثبات در ماهیت و روش تحقیق است.

۲. به صورت کلی از تعداد ۱۷۳ مقاله مطالعات تطبیقی، ۲۳ مقاله از نوع طولی و ۲۳ مقاله بررسی عرضی، ۵۴ مقاله بررسی موضوعی،

فهرست منابع

انوشیروانی، علی‌رضا (۱۳۸۹)، ضرورت ادبیات تطبیقی در ایران، ادبیات تطبیقی، دوره ۱، پیاپی ۱، صص ۶-۳۸.

بمانیان، محمدرضا؛ ابافت یگانه، منصور و نادری، سیدمجید (۱۳۸۷)، ارزیابی کمی و کیفی نشریه هنرهای زیبا طی دوره ۱۲ ساله (بهار ۱۳۷۶ تا بهار ۱۳۸۷)، هنرهای زیبا، شماره ۳۵، صص ۱۳۵-۱۴۵.

ذکرگو، امیرحسین (۱۳۸۱)، تأملاتی بنیادین در مطالعات تطبیقی، فصلنامه هنر، شماره ۵۴، صص ۱۶۳-۱۷۳.

صباغیان جاوید، مقداد و سید احمدی زاویه، سید سعید (۱۳۹۱)، مقایسه ایزه‌های هنری با تکیه بر آرای فلسفی افلاطون و ارسطو در حوزه مطالعات تطبیقی هنر، نامه هنرهای تجسمی و کاربردی، دوره ۵، شماره ۱۰، صص ۵-۲۶.

صباغیان جاوید، مقداد و زاویه سید احمدی، سید سعید (۱۳۹۲)، درآمدی بر مطالعات تطبیقی هنر در مقام یکی از گونه‌های مطالعاتی حوزه پژوهش هنر، نامه هنرهای تجسمی و کاربردی، دوره ۶، شماره ۱۲، صص ۵-۲۷.

علوی زاده، فرزانه (۱۳۹۴)، بررسی انتقادی مقالات ادبیات تطبیقی در ایران در دهه هشتاد، نامه فرهنگستان، دوره ۶، شماره ۱، صص ۶-۳۵.

غفاری، غلامرضا (۱۳۸۸)، منطق پژوهش تطبیقی، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۳، شماره ۴، صص ۰-۱۶.

فرامرزی قراملکی، احد (۱۳۸۸)، روش‌شناسی مطالعات دینی (تحریری نو)، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، مشهد.

پی‌نوشت‌ها

- اطلاعات این بخش، از پرتال نشریه هنرهای زیبا به آدرس <https://jhz.ut.ac.ir> جمع‌آوری شده است.
- JFAVA.ut.ac.ir.
- FAUP.ut.ac.ir.
- JFADRAM.ut.ac.ir.
- اطلاعات این بخش، از بخش اهداف پرتال نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی به آدرس https://jfava.ut.ac.ir/journal/aim_scope جمع‌آوری شده است.
- درجه علمی پژوهشی این نشریه طی نامه شماره ۳/۱۱/۹۸۵ مورخ ۸۸/۶/۴ دبیرخانه کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ابلاغ گردیده است.
- اطلاعات این بخش، از بخش بانک‌ها و نمایه‌های پرتال نشریه هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی به آدرس <https://jfava.ut.ac.ir/journal/indexing> جمع‌آوری شده است.
- <http://www.srlst.com>.
- www.SID.ir.
- Chronological.
- Slice.
- Thematic.
- Form.
- Interdisciplinary.

A Descriptive Study of Comparative Articles in the Honar-Ha-Ye-Ziba Magazine (ex-Fine Arts) From 2011 to 2017

Bahman Feizabi¹, Sasan Samanian², Asghar Haji Mohammadi³

¹Assistant Professor, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

²Assistant Professor, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

³M.A. Student, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

(Received 12 Feb 2019, Accepted 10 Apr 2019)

Today, in most scientific disciplines, the issue of examining the results of scientific research in certain periods is almost normal, unfortunately, this is not very important among the scientific productions of the branch of art. Comparative studies of art is a new branch and, at the same time, welcomed by researchers in the field of visual arts. Being young of this type of research in this field has led to no specific categories for it. In order to develop and organize the process of research in the field of comparative art studies, it is necessary to quantitatively study and evaluate in this regard. One of the most useful activities in this field is the evaluation of research published in the scientific and research publications of this field. The Visual Arts (formerly fine arts) is one of the senior scientific journals in the field of art and in particular, the field of visual arts that is still in operation. A review of the comparative articles published in this journal can provide an overview of the scientific activities of this field. The aim of this study is to provide an overview of the scientific essay situation in the field of comparative studies for better planning of future research in this area. The main question is that "How is the status and trend of the subject of scientific-research articles in the field of comparative studies of art published in scientific publications; here is an example of the case of the journal of visual arts? and what are the results?" The answer to this question can provide mid-term and long-term perspectives to policy makers and researchers in the field of comparative studies. The research method is quantitative and descriptive-analytic. Comparative articles are categorized in terms of nature and method in five groups: Chronological, Slice, Thematic, form, and interdisciplinary. The data collection is done using

text and pictorial resources. The statistical population of the present study is all articles published in the Journal of Visual Arts from 2011 to 2017. Based on the statistical population, 244 articles published in 7 periods and 28 issues of this publication over 7 years, 173 articles were categorized into comparative study papers. The present study demonstrates the cooperation and interaction of the associate professors and undergraduate students, associate professors and Ph.D. students. The results of this study indicate that the subject matter of such articles is a growing trend and has a certain degree of stability. The subject matter of such articles is a growing trend with some degree of stability. Out of 173 comparative studies papers, 23 items are Chronological papers and 23 items Slice articles, 54 articles are subject-based reviews, 65 papers have been reviewed for form and 8 are interdisciplinary studies. Most of the comparative articles in this publication have been shaping form and role matching. The least of these were interdisciplinary articles. The study suggests that interdisciplinary research is Less noticeable and, at the same time, widespread, and suggests researchers suggesting more interdisciplinary articles.

Keywords

Comparative Studies, Honar-Ha-Ye-Ziba Journal, Scientific Articles, Interdisciplinary Research.